

Η αχαλίνωτη εμπορευματοποίηση των υπηρεσιών υγείας

Με αφορμή το «σκάνδαλο Novartis»

γράφει ο ΜΙΧΑΛΗΣ ΡΙΖΟΣ*

Η «υπόθεση της Novartis» βρίσκεται το τελευταίο διάστημα διαρκώς στο προσκήνιο. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων «φωτίζονται» επιλεκτικά ορισμένες πλευρές της (μίξεις-σκάνδαλα, παρέμβαση αμερικανικού παράγοντα για αναδιάρθρωση του πολιτικού σκηνικού), αποκρύπτονται όμως άλλες – οι βασικές. Αυτές επιχειρείται να αναδειχθούν στη συνέχεια.

Το φάρμακο –γενικά οι υπηρεσίες υγείας (αναλώσιμα, ιατροτεχνολογικός εξοπλισμός, υποδομές, αντιδραστήρια εργαστηριακών εξετάσεων, επεμβατικές πράξεις, νοσηλεία κ.λπ.)– στον καπιταλισμό είναι εμπόρευμα. Ειδικά σήμερα, η εμπορευματοποίηση της περίθαλψης γενικεύεται σε κάθε πεδίο της. Εμπόρευμα σημαίνει ότι το αντικείμενο χάνει, αλλοτριώνει, παραμορφώνει την ανάγκη για την οποία παράγεται (την «αξία χρήσης» του) προς όφελος του κέρδους, της τεχνητής ζήτησης, της επιλεκτικής κατανάλωσης –ανάλογα με το εισόδημα και το πορτοφόλι καθενός–, των πλασματικών αναγκών· προς όφελος, δηλαδή, της «ανταλλακτικής» αξίας του.

Όμως, το φάρμακο (όπως και οι υπηρεσίες υγείας εν γένει) είναι ιδιόμορφο εμπόρευμα. Για την αγορά του απαιτείται η διαμεσολάβηση του συστήματος υγείας. Δεν αγοράζεις φάρμακο ή «χειρουργείο» όπως αγοράζεις ένα σπίτι, ένα αυτοκίνητο, ένα ρούχο. Για να το κάνεις, πρέπει να «διαμεσο-

λαβήσει» ένας γιατρός, μια μονάδα υγείας, ένα ασφαλιστικό και υγειονομικό σύστημα.

Το αστικό κράτος, διαμέσου του ασφαλιστικού συστήματος και του προϋπολογισμού του, συνεργάζεται, υπογράφει «σύμβαση» με τις πολυεθνικές του φαρμάκου, τις εταιρείες παραγωγής ιατρικής τεχνολογίας κ.λπ. για να καλύψει τις ανάγκες του. Το πρώτο επίπεδο ταξικότητας και κοινωνικής αδικίας βρίσκεται ακριβώς εδώ: η παραγωγή «υγειονομικού υλικού» έχει εκχωρηθεί στο κεφάλαιο, τις πολυεθνικές (το λεγόμενο ιατροβιομηχανικό σύμπλεγμα)· τα κράτη αποτελούν απλώς πελάτες τους. Άρα, είναι λανθασμένη και εκ του πονηρού η αντίληψη που βλέπει τη μίζα ή τη διαφθορά μόνο στην ατομική κατανάλωση του εμπορεύματος-φάρμακο και στον εκάστοτε μεσάζοντα γιατρό και όχι σε αυτή την πρωτογενή μαζική εμπορευματική σχέση, που «ένοχος» της είναι το σύστημα.

Η «χονδρική» συμφωνία κράτους-πολυεθνικών εγγυάται και αναπαράγει την κερδοφορία των δεύτερων μέσω: α) επενδυτικής στήριξης, φοροαπαλλαγών, δυνατοτήτων διαφήμισης κ.ά., β) διεύρυνσης της αγοράς από τις δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού και των ταμείων, γ) μεταφοράς των δαπανών απευθείας στους ασθενείς και δ) στήριξης του μεγαλοιατρικού και πανεπιστημιακού κατεστημένου και των διάφορων θεσμικών οργάνων στα οποία συμμετέχει και καθορίζουν την υγειονομική πολιτική (ΚΕΕΛΠΝΟ, ΚΕΣΥ, ιατρικές εταιρείες κ.λπ.). Όλοι αυτοί, διαμέσου της «κοστολόγησης» των πραγματικών αναγκών περίθαλψης

* Γιατρός, πρόεδρος του Σωματίου Εργαζόμενων στο Αιτικό Νοσοκομείο

υγείας ή της δημιουργίας πλασματικών αναγκών (άρα υπερκατανάλωση φαρμάκων), ασκούν τον ταξικό τους ρόλο προς όφελος της πραγμάτωσης και κατανομής της υπεραξίας που δημιουργείται στην παραγωγή υγειονομικού υλικού και φαρμάκων.

Σήμερα, λόγω και της κρίσης του καπιταλισμού, τα όρια απόσπασης υπεραξίας στην πρωτογενή παραγωγή έχουν στενέψει. Έτσι, η ανάγκη – νέες αγορές, καινοτομίες, πρωτοπόρα και «έξυπνα» φάρμακα, πωλήσεις κ.λπ. έχει γιγαντωθεί, το ίδιο και ο ανταγωνισμός μεταξύ των πολυεθνικών κολοσσών. Η αντίφαση είναι τεράστια: πλάι στη μανιώδη προσπάθεια υπερκατανάλωσης υγειονομικών υπηρεσιών απ' όλο και μεγαλύτερα τμήματα πληθυσμού (κυρίως από τους υγείς – με άλλα λόγια, κάνοντάς μας όλους «αρρώστους»-καταναλωτές προϊόντων της βιομηχανίας της υγείας) προτίθενται η δημοσιονομική προσαρμογή, οι περιορισμοί της δημόσιας υγειονομικής δαπάνης, η κατάρρευση υγειονομικών υπηρεσιών με το ευρωμνημονιακό σφαγείο. Πλέον, όλο και πιο πολλά βάρη πέφτουν στον «ασθενή»-καταναλωτή: η ιδιωτική συμμετοχή στα φάρμακα έχει εκτοξευτεί από 9% στο 30% (ο μέσος όρος συμμετοχής από 12% έχει σκαρφαλώσει στο 28% για τα γενόσημα και πάνω από το 50% στα πρωτότυπα φάρμακα)! Η μίζα, ακόμα και σε ανώτερους κρατικούς-πολιτικούς παράγοντες, καθηγητές πανεπιστημίου, γιατρούς, φαρμακοποιούς γίνεται ο κανόνας. Όλο και πιο πολύ γίνονται θλιβεροί υπάλληλοι των εταιρειών και πλασιέ τους σε συνέδρια-απάτες. Τα νοσοκομεία μετατρέπονται σε αυτόνομες οικονομικές μονάδες, η κρατική τους ενίσχυση περιορίζεται δραστικά και ωθούνται σε επιχειρηματική λογική αυτοχρηματοδότησης (συμβόλαια για αγορά ή συντήρηση μηχανημάτων με αντάλλαγμα παραγγελίες φαρμάκων από συγκεκριμένη εταιρεία, χορηγίες και «δωρεές», κλινικές μελέτες προμοταρίσματος συγκεκριμένου φαρμάκου –και αντίστοιχα συνέδρια υποστήριξης με εξέχοντες ομιλητές– πάντα με το αζημίωτο, κάλυψη ακόμα και μισθών συμβασιούχων υγειονομικών από τέτοια πακέτα, πλήρης κοστολόγηση ιατρικών πράξεων κ.ά.). Σε μια καταρρέουσα οικονομία, το οποιοδήποτε φιλέτο «κρατικής στήριξης» γίνεται ζωογόνος δύναμη κερδοφορίας. Νέα πεδία κερδοφορίας διαμορφώνονται επίσης στην

πρόληψη (εμβόλια), την αποκατάσταση (πλήρης ιδιωτικοποίηση), τον αθλητισμό ή την απλή γυμναστική, τη διατροφή, τον ύπνο (ροχαλπτό), την ευεξία, την ψυχοσωματική ικανότητα, το συναίσθημα. Τα πάντα ιατρικοποιούνται για να κοστολογηθούν και να γίνουν αντικειμενοποιημένο εμπόρευμα.

Η «μίζα» –νομοτύπως, κονδύλι προβολής– μοιράζεται και προς τα κάτω, κυρίως όμως αφορά τους πάνω. Το σύστημα συνήθως βλέπει τους τελευταίους τροχούς της αμάξης ή γενικεύει τις πολιτικές ευθύνες για να (ξανα)πει «όλοι μαζί τα φάγαμε και τα τρώμε». Ακόμα και τη μίζα όμως θέλουν και να τη «συγκεντρώσουν» σε εταιρείες διαμεσολάβησης (το εμπόρευμα του εμπορεύματος!). Στις ΗΠΑ, συγκροτείται συμμαχία Amazon, JP Morgan, Berkshire στον χώρο της υγείας για τη διαμεσολάβηση ανάμεσα στους δικαιούχους και τους γιατρούς, τα νοσοκομεία, τα διαγνωστικά κέντρα και εργαστήρια κ.λπ. Στόχος είναι να περισταλούν τα περιθώρια κέρδους για τους μεσάζοντες στην προμηθευτική αλυσίδα της περίθαλψης. Ένας τρόπος μείωσης του κόστους, κατά τον ιδρυτή της Amazon Τζεφ Μπέζος, είναι να υπάρξει περισσότερη διαφάνεια στις τιμές των ιατρικών επισκέψεων και των εργαστηριακών εξετάσεων, καθώς και να καταστεί δυνατή η άμεση αγορά ορισμένων ιατρικών συσκευών και υλικών. Οι εμπνευστές της συμμαχίας δήλωσαν ότι θα προσφέρει λύσεις μέσω της τεχνολογίας για να καταστεί πιο αποτελεσματικό το υπάρχον σύστημα υγείας στις ΗΠΑ, να εξασφαλιστεί χαμηλότερο κόστος και περισσότερη διαφάνεια. Βέβαια, παρά τις προσπάθειες που καταβάλλονται για να μειωθούν, φαίνεται ότι γιατροί και νοσοκομεία παρέχουν υπερβολικά πολλές υπηρεσίες. Δημοσιεύθηκε έρευνα, σύμφωνα με την οποία το 20% των υπηρεσιών στο πεδίο της περιθαλψής είναι αχρείαστο. Σε αυτό το ποσοστό συμπεριλαμβάνονται το 25% των εργαστηριακών εξετάσεων, το 10% των ιατρικών διαδικασιών και σχεδόν το ένα πέμπτο των συνταγών για φάρμακα.

Στο πλαίσιο αυτό, «σκάνδαλα» με πρωταγωνιστές τη Novartis και τις άλλες μεγάλες φαρμακευτικές εταιρείες είναι συνηθισμένα στον καπιταλιστικό κόσμο. Ο τζίρος του φαρμάκου θα φτάσει το 1,5 τρις. δολάρια στην επόμενη πενταετία και όλες οι φαρμακευτικές εταιρείες ανταγωνίζονται με κάθε

θεμιτό ή αθέμιτο μέσο να αποκτήσουν ένα μεγάλο κομμάτι από αυτή την «πίτα», αδι-αφορώντας για τις ανάγκες και την υγεία των ανθρώπων. Ακόμα και τα πρόστιμα εκατομμυρίων δολαρίων που πληρώνουν, όταν τα πληρώνουν, είναι σταγόνα στον ωκεανό μπροστά στα υπερκέρδη τους. Οι δε ανταγωνισμοί τους παροξύνονται λόγω της κρίσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η υπόθεση με την προμήθεια εκατομμυρίων εμβολίων για τη γρίπη το 2008-2009, όταν μόνο οι υγειονομικοί της μαχόμενης αντισυστημικής Αριστεράς είχαν τολμήσει να αντιταχθούν στο κλίμα πανικού που δημιουργούσαν –με το αζημίωτο, όπως φαίνεται– πολιτικοί και δημοσιογράφοι.

Οι πολυεθνικές του φαρμάκου είναι «αυτοκρατορίες» με τεράστια δύναμη, που δεν εκκωλύουν αγορές στους ανταγωνιστές τους και στηρίζονται στη «μητέρα πατρίδα» τους για να υπερασπίσουν και να διευρύνουν την αγορά τους. Όταν η γερμανική Bayer απείλησε να εισχωρήσει σοβαρά στην αμερικανική αγορά φαρμάκου με ένα αντιλιπιδαιμικό φάρμακο, οι αντίπαλοί της αξιοποιώντας δικαστικές αποφάσεις, της απέδωσαν τον θάνατο δύο ασθενών, αναγκάζοντάς την να αποσυρθεί από τη συγκεκριμένη φαρμακευτική κατηγορία. Η ελβετο-γερμανικών συμφερόντων Novartis αναρριχήθηκε γρήγορα και έχει μπει στο μάτι των αμερικανικών πολυεθνικών, οι οποίες στήριξαν σειρά δικαστικών διώξεων και προστίμων για δωροδοκίες στο παρελθόν.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, έγινε γνωστό ότι την περίοδο 2007-2015 η Novartis «έσπρωξε» 50 εκατομμύρια ευρώ σε δέκα κορυφαία στελέχη της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ προκειμένου να τη «διευκολύνουν» να ενισχύσει τη θέση της στην ελληνική αγορά σε σχέση με τους ανταγωνιστές της, να αυξήσει την τιμή των φαρμάκων της και να επιταχυνθεί η διαδικασία πληρωμής της από το Δημόσιο. Με μερίδιο 10% στην ελληνική αγορά, μία αύξηση ακόμα και 10 cents στη τιμή φαρμάκου ισοδυναμεί με κέρδη 25 εκατομμυρίων ευρώ για τη Novartis.

Φυσικά, όλες οι φαρμακευτικές εταιρείες επεδίωκαν και επιδιώκουν ιδιαίτερες σχέσεις με τα κατά καιρούς κυβερνητικά στελέχη. Μάλιστα, διατηρούν και ειδικά τμήματα στις εταιρείες που οργανώνουν τη σχέση αυτή με στόχο να αποκτήσουν προνομιακή θέση και τιμή στην αγορά του φαρμάκου.

Μέχρι πρόσφατα, την ευθύνη για τον ορισμό των τιμών την είχε το Υπουργείο Εμπορίου, έξω από κάθε επιστημονικό κριτήριο. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση ογκολογικού φαρμάκου της Novartis που πήρε έγκριση με πολλαπλάσια τιμή από αντίστοιχο ισοδύναμο φάρμακο με παρόμοια δραστική ουσία. Στην επιτροπή τιμών συμμετείχαν οι φαρμακοβιομήχανοι (ΣΦΕΕ) αλλά όχι εκπρόσωποι των εργαζομένων.

Τα τελευταία χρόνια αυτός ο ρόλος είχε περάσει στο Υπουργείο Υγείας. Με το πρόσφατο πολυνομοσχέδιο συστήνεται επιτροπή για την αξιολόγηση και αποζημίωση φαρμάκων ανθρώπινης χρήσης, η οποία θα γνωμοδοτεί στον υπουργό Υγείας για την έγκριση νέων φαρμάκων καθώς και για την επαναξιολόγηση των όσων βρίσκονται ήδη σε κυκλοφορία, χωρίς πάλι τη συμμετοχή και την παρέμβαση του ΕΟΦ ως επιστημονικού φορέα, του πιο αρμόδιου να αποφασίσει για την αναγκαιότητα κυκλοφορίας ενός φαρμάκου.

Η Ελλάδα για τη φαρμακοβιομηχανία, πέρα από μερίδιο αγοράς, είναι σημαντική γιατί είναι χώρα αναφοράς και έτσι οι τιμές που θα πάρει ένα φάρμακο στην Ελλάδα επηρεάζουν την τιμή του σε όλη την Ευρώπη και άρα οι φαρμακοβιομηχανίες είχαν έναν πολύ σοβαρό λόγο να παίρνουν υψηλές τιμές. Η επιστροφή χρηματικού ποσού από τις φαρμακευτικές εταιρείες προς το Δημόσιο (clawback) είναι πολλαπλάσια στη χώρα μας σε σχέση με τις υπόλοιπες της Ευρώπης, για να μη μειωθεί η αρχική τιμή του φαρμάκου, ώστε να κρατηθεί ψηλά για να επηρεάσει την τιμή στην Ευρωζώνη. Αντιλαμβάνεται δε κανείς όταν μιλάμε για επιστροφή πάνω από 25% στο κράτος πόσο μεγάλη είναι η κερδοφορία των φαρμακοβιομηχανιών!

Τα στοιχεία που παρατέθηκαν δείχνουν ότι μοναδική και πραγματική λύση για να πάψουν τέτοιου τύπου «σκάνδαλα» είναι η δημόσια, ποιοτική και δωρεάν υγεία και φαρμακευτική αγωγή για όλες και όλους. Η κρατικοποίηση, χωρίς αποζημίωση, των φαρμακοβιομηχανιών με εργατικό έλεγχο και κεντρικό σχεδιασμό στην παραγωγή, αλλά και στην έρευνα νέων φαρμάκων για την αντιμετώπιση όλων των γνωστών ασθενειών. Η άμεση επαναλειτουργία κρατικής φαρμακοβιομηχανίας και ίδρυση κρατικής φαρμακαποθήκης. Η αποκλειστικά δημόσια και δωρεάν υγεία σε όλα τα επίπεδα. **T**